

met Machteld van Maagdenburg

door Charles van Leeuwen

De middeleeuwse mystica Machteld van Maagdenburg (ca. 1207 – ca. 1290) was een vrouw die niet zweeg. Ze uitte felle kritiek op het functioneren van de kerk en nam daarmee een groot risico. ‘Om dit boek kan ik verbrand worden’, schreef ze. ‘Maar niemand kan de waarheid verbranden.’

Profetische stem

In de dertiende en veertiende eeuw waren er meer vrouwen die hun profetische stem lieten klinken. De kerk was niet erg koersvast, gelukkig waren er gezaghebbende religieuzen. Catharina van Siena (1347-1380) ging persoonlijk naar de paus in Avignon om hem ervan te overtuigen dat hij naar Rome terug moest gaan. ‘Ik wil het’, zei ze, en hij gehoorzaamde. Ze werd pauselijk adviseur en zou nog vaak ‘ik wil het’ tegen de opvolger van Petrus zeggen. Niet lang voor haar was Brigitta van Zweden (1303-1373) naar de paus in Avignon afgereisd, met eenzelfde moreel appel. Naar haar werd niet geluisterd. Maar de eerste vrouw die het aandurfde om de paus tot de orde te roepen, was Machteld van Maagdenburg. ‘Als een mantel oud is, is hij ook koud. Daarom wil ik mijn geliefde, de heilige christenheid, met een nieuwe mantel bekleden. En jij, mijn zoon de paus, moet zorgen dat ze die mantel aantrekt!’

Gemanteld

Het beeld van de mantel was Machteld dierbaar. Ze kwam uit een gegoede familie en maakte al jong de keus voor een godgewijd leven. Ze werd lid van de derde orde van Sint-Dominicus, waar veel religieus bewogen mensen zich in die jaren

bij aansloten, trok naar de grote stad Maagdenburg en nam haar intrek in een van de huisjes op het begijnhof. Dertig jaar lang zou ze daar een vrij teruggetrokken leven leiden. Lekenreligieuzen werden toen ook wel ‘gemantelden’ genoemd, ze leefden immers alsof ze zich in een gebedsmantel hadden gehuld. Er ontstonden overal in Europa huizen van *mantellate* en *mantellati*, een term waarmee allerlei jonge bewegingen van leken, bedelmonniken en soms ook koormonniken en -zusters werden aangeduid.

Stromend licht

We weten bijna niets over Machtelds jaren op het begijnhof. Ze kreeg er de leiding over een groep vrouwen, net als Hadewijch. Op aandringen van haar biechtvader Hendrik van Halle begon Machteld haar ervaringen en gedachten op papier te zetten. Ze deed dat in de taal van de gewone mensen, het Duits, en niet in het Latijn. Waarom zou ze niet de taal van het volk schrijven? Ze leefde immers als een begijn in alle eenvoud, midden in de wereld, en wenste zich niet aan het klerikale taalgebruik aan te passen. Haar teksten waren van een ongekende spontaneïteit, ze stroomden over het papier. Meestal was het proza, soms werd het poëzie. Soms waren het

dialogen, dan weer werden het preken, brieven, gebeden of liederen. De titel die haar gebundelde werk kreeg, *Het stromende licht van de Godheid*, was dan ook goed gekozen. Die stroom van woorden kwam niet uit haarzelf, meende Machteld, maar werd haar door God zelf ingegeven.

Goddelijke ontmoeting

Machteld drukte haar ervaringen van een intens contact met God uit in de taal van de bruidsmystiek. Ze speelde met de bekende beelden. Niet alleen de mens was verliefd op God, ook God was ziek van liefde. In de meeste gevallen werd Gods liefde niet beantwoord, hij leed enorm onder zijn dwaze verliefdheid. De liefde was een juk dat door God gedragen moest worden en dat hem zwaar viel. Zij, Machteld, voelde dat ze de kracht had om God tegemoet te komen, om hem te dienen, te genezen, gelukkig te maken. De ontmoeting tussen God en haar zou, na een lang en smachtend wachten, hartstochtelijk zijn:

*Dan fonkelt oog in oog
stroomt geest in geest
grijpt hand naar hand
spreekt mond tot mond
groet hart op hart.*

Geloven was net als verliefd zijn. Het kon de harten van mensen doen openbloeien, zette alles in hun leven op scherp en maakte alles rijker. Althans in potentie.

Armzalige kerk

Afgezet tegen die grootse en diepe ervaring van Gods aanwezigheid was de alledaagse werkelijkheid in de kerk maar armzalig. De kerk stond op instorten. De pilaren waar het bouwsel op rustte, priesters en religieuzen, waren broos en wankel. De kerkschatten, de sacramenten, werden verpatst. De dienaren lieten

De drie mystieke vriendinnen uit het klooster van Helfta:
Machteld van Hackenborn (l.), Geertruid van Helfta (m.) en Machteld van Maagdenburg (r.).

zich omkopen. Bijzonder was dat Machteld in staat was om, op grond van haar gepassioneerde geloofservaring, een andere visie tegenover die ontluisterende realiteit te zetten. De kerk moest uit dezelfde bron van het hart gaan putten. Ze moest vanuit een warm en doorleefd geloof, een eerlijke prediking van het evangelie, een zuivere toediening van de sacramenten en een genereuze barmhartigheid haar geloofspraktijk diepgaand omvormen.

Spiritualiteit van het hart

Er waren wel meer predikers van sociale of kerkelijke hervormingen en wel meer begijnen die een kritische toon aansloegen. Maar Machtelds kritiek kwam aan. Ze was in een taal geformuleerd die voor het volk herkenbaar was en raakte de kern van hun beleving: veel mensen deelden haar gevoelens en verlangens. De gevestigde geestelijke orde voelde zich erdoor bedreigd. Machteld moest

vluchten en vond een schuilplaats in de cisterciënzerinnenabdij van Helfta, niet ver van Halle en Maagdenburg, waar ze de laatste vijftien of twintig jaar van haar leven doorbracht. Het bleek meer dan een schuilplaats te zijn, het was een hechte gemeenschap waarin ze werd opgenomen.

In het klooster van Helfta was er een liturgie die een bedding bood voor Machtelds gebed. Er was een bibliotheek met teksten waarin ze zich kon spiegelen. Er woonden vrouwen die haar taal verstondden en haar hielpen om haar gedachten en visioenen verder op schrift te stellen. Het werd een bijzondere groep van geestelijke vriendinnen, die met hun mystieke leer de geloofsbeleving van hun tijd diepgaand zouden veranderen. Hun namen leken zo sterk op elkaar dat ze vaak door elkaar werden gehaald: abdis Geertruid van Hackenborn (1220-1291) en de zusters Geertruid van Helfta (1256-1302), Machteld van Hackenborn (1241-1299) en Machteld van Maagdenburg. Stuk voor stuk werden ze beroemd. En allemaal brachten ze weer een ander aspect van die spiritualiteit van het hart naar voren.

Kennis, wijsheid en liefde

Machteld van Maagdenburg stierf op hoge leeftijd, kwetsbaar en blind, maar

Glasraam in de kathedraal van het Heilig Hart in Houston (Texas).

dankbaar dat ze in Helfta een geestelijk thuis had gevonden. Ze was vrijwel uit het niets opgedoken, had voor zichzelf in jarenlange lezing, gebed en vriendschap met begijnen en predikheren een spirituele leer geformuleerd en vond deze bevestigd in een kloostercultuur van het hart, een vanuit Sint-Bernardus' nalatenschap levende contemplatieve gemeenschap. 'Waar je kennis, wijsheid en liefde bijeen vindt, kan je religieuze levenskeus vruchtbaar worden', schreef Machteld. Haar sprankelende Duits zou generaties bekoren. Haar leer en levensgeschiedenis waren oorspronkelijk en hoopgevend. Toch werd ze nooit heilig verklaard. Er was geen paus die dát aandurfde.

Parkeer ook eens bij deze

... en ontdek hoe je kovel een Parnassusmantel wordt!

www.uitgeverijp.be